

Az első brit kiadó, amely sorozati kiadványként hozott ki CD-ROM terméket, a *J. Whitaker and Sons* volt. *Bookbank* néven a *British Books in Print* CD-ROM-változatát adta közre előfizetéses alapon, havonkénti aktualizálással.

Széles körben van használatban Nagy-Britanniában a Bowker két kiadványa, a *Books in Print Plus* és az *Ulrich's Plus*.

A bibliográfiai CD-ROM termékek piaca Nagy-Britanniában fokozatosan nő. A már működő CD-ROM-olvasók száma a különböző becslések szerint 100 és 2000 között van. A növekedés mindenestre lassúbb, mint az Egyesült Államokban. Így érthető, hogy a már létező CD-ROM kiadványok túlnyomó többsége az Egyesült Államokban látott napvilágot, a legtöbbnek a tartalma is az ottani érdeklődést tükrözi. A British Library és a Bibliothèque Nationale programja segíthet abban, hogy a CD-ROM elfogadottabbá váljon Nagy-Britanniában és általában Európában. Tovább növelheti az érdeklődést, ha sikerül megoldani a CD-ROM munkaállomások hálózati elérését.

A British Library mindenestre a mostani program sikere esetén sem adja fel mágnesszalagos adatcse-reprogramját.

A CD-ROM kiadványok alkalmazási lehetőségei

A bibliográfiai természetű CD-ROM kiadványok alkalmazásait két csoportba sorolhatjuk: egyrészt a könyvtárosi, másrészt a végfelhasználói alkalmazásokra. A kiadványok egy része mindkét alkalmazási módban szóba kerülhet, ha a keresőrendszer lehetővé teszi a kétféle szemléletmódot.

A könyvtárosi alkalmazások az információkeresés mellett helyi szerkesztést is magukba foglalnak. Így a kikeresett rekordokból könyvlisták és bibliográfiai állíthatók össze. Ez részben a végfelhasználónak is hasznos lehet. A könyvtárosnak viszont arra is szüksége lehet, hogy a kikeresett rekordokat a saját helyi katalógusába töltsse le és a teljes MARC rekordot láthassa. Ez a végfelhasználó számára szükségtelen. Ilyen lehetőségeket tartalmazó CD-ROM kiadványok

a Bowkertől a *Books in Print Plus*, a Whitakertől a *Bookbank*, a Saurtól az *International Books in Print* és az OCLC-től a *CD450*.

Egyes kiadványok lehetővé teszik a letöltés előtt a rekordok szerkesztését a képernyőn, kiegészítésüket helyi adatokkal, így a saját katalógusrekord teljes elkészítését. Ilyenek a GRC-től a *LaserQuest*, a Library Corporationtól a *Bibliofile* és a WLN-től a *Lasercat*.

Egyes kiadványok úgy használják ki a CD-ROM lemez nagy tárolókapacitását, hogy több könyvtár katalógusát egyesítik egy lemezen. Ilyenkor mindegyik könyvtár csak a saját katalógusához fér hozzá.

Kimondottan végfelhasználóknak szóló olvasói katalógusokat tartalmaznak a Brodarttól a *Le Pac*, a GRC-től a *LaserGuide*, amelyek az Egyesült Államokban széles körben vannak használatban. Ezekben a keresés menürendszerű.

A British Library kiadványainak – legalábbis kezdetben – a könyvtárost kell megcélozniuk felhasználóként. A *British National Bibliographic Service* hagyományosan támogatja a brit könyvtárak katalógizálási tevékenységét, a most tervezett CD-ROM kiadvány ezt a támogatást folytatja. Ha az első kiadvány a BNB MARC lesz, a katalógizálás segédeszközeül kell szolgálnia. Vele a felhasználó könyvtár negyven év brit kiadványainak a leírásához fér majd hozzá. A keresőrendszernek tartalmaznia kell a *Blaise-Line* online rendszerhez való csatlakozás lehetőségét is, hogy így a könyvtáros a lemezen található információt kiegészíthesse a legfrissebb rekordokkal.

A katalógizálási funkció mellett, persze, sok más célra is használható lesz ez a kiadvány. A British Library a lehető legszélesebb körben akarja terjeszteni a kísérleti lemezt, hogy minél több véleményt kapjon a lehető legjobb megoldások kiválasztásához.

Compact discs for national bibliography: Britain and France join forces. = The British Library Bibliographic Services Newsletter, 46. sz. 1988. jún. p. 1–3./

(Válas György)

CD-ROM lemezen a Brit Nemzeti Bibliográfia

1989 júniusa a legnagyobb fejlődési lépést hozta a Brit Nemzeti Bibliográfia (British National Bibliography, BNB) történetében a *BLAISE* online szolgáltatás húsz évvel korábbi megnyitása óta: megjelent a BNB CD-ROM-változatának első két lemeze. Ezek a nemzeti bibliográfia első 36 évi anyagát tartalmazzák. Ugyanakkor már folytak az adatbázis aktuális része 1989. őszi kiadásának előkészületei.

A kísérleti lemez értékelése

1988 szeptemberére készült el az a kísérleti CD-ROM lemez, amely a *BNB* és a *Bibliographie de*

la France 30–30 ezer rekordját tartalmazta. Ezt több mint 700 könyvtár és más szervezet kapta meg értékelésre szerte a nagyvilágban. A legtöbb közülük, természetesen, brit és francia volt, de a lemezek 29 százaléka jutott Európán kívülre. Az Európai Közösségek Bizottsága 1988 szeptemberében külön konzultánst jelölt ki az értékelésre. 60 lemez jutott azoknak a könyvtáraknak, amelyeket ez a konzultánst jelölt ki, a 60 könyvtár közül 20 különösen részletes elemzést végzett. Ezek ugyanazok a könyvtárak voltak, amelyek a *Deutsche Bibliothek* (NSZK) néhány hónappal korábbi hasonló jellegű és egyazon szoftvert alkalmazó kísérleti lemezét is értékelték.

Az Európai Közösségek Bizottsága által kijelölt konzultáns az értékelésre munkaértekezletet szervezett 1989 áprilisára Amszterdamba, az *Optica '89* konferencia keretében. Az értékelés kiterjedt többek között az indexelés módjára, az általános használhatóságra, a használat könnyűségére, az ilyen jellegű CD-ROM lemezek könyvtári használhatóságára, a nyomtatott kiadványokkal és az online kereséssel szembeni előnyökre és hátrányokra.

A kísérleti lemez pozitív visszhangot váltott ki mind a munkaértekezleten, mind az ott részt nem vevő tesztelők körében. Az a vélemény alakult ki, hogy a végleges termék fő felhasználási területe a könyvtári katalogizálás lesz. Meltányolták a keresési szempontok sokoldalúságát, sőt még további keresési lehetőségek megvalósítását kérték. Ezek a javaslatok a lehetőségekhez képest érvényesültek is a végleges termék elkészítésekor. További elfogadott javaslatok vonatkoztak az installálási folyamat egyszerűsítésére és egy egyszerű szerkesztési lehetőség beépítésére.

Nemzetközi kooperáció

A *British Library* saját értékelő munkája, a *Bibliothèque Nationale* és a *Deutsche Bibliothek* értékelése, valamint a konzultáns által mindezekről függetlenül szervezett értékelés lehetővé tette, hogy a program továbblépjen. A három nemzeti könyvtár hozzálátott, hogy azonos elvek szerint és egymással párhuzamosan, de egymástól függetlenül mindegyikük CD-ROM lemezre vigye a maga nemzeti bibliográfiáját.

A három könyvtár kezdeményezésének nyilvánvaló előnye, hogy az együttesen választott formátum és szoftver de facto szabvánnyá vált a nemzeti bibliográfiák CD-ROM lemezen történő kiadásában. Ennek egyértelmű igazolása, hogy ugyanezt a formátumot és szoftvert választotta a *Library of Congress* és a *National Library of Canada* is.

További előrelépést jelentett, hogy az EGK közös vállalkozást szervezett, és akciótervet adott ki a tagországok nemzeti könyvtárai számára. Ez magáévá teszi a brit, francia és nyugatnémet nemzeti könyvtár tervét, hogy konzorciumot szervezzenek a nemzeti bibliográfiák CD-ROM lemezen történő kiadására, és EGK-támogatást ad ehhez. A konzorciumhoz a három kezdeményező mellett már csatlakozott a holland, a dán és a portugál nemzeti könyvtár is.

A BNB CD-ROM-változata

A BNB CD-ROM-változatának kiadásáról hozott döntés után megkezdődött a részletes tervezés.

A teljes BNB adatbázis több mint egymillió rekordot tartalmaz és a legutóbbi tizenöt évben a növekedés különösen gyorsá vált. A részletes elemzés kimutatta, hogy a kívánt mélységű indexeléssel ez az adatmennyiség még két lemezen sem fér el.

Az a döntés született, hogy a BNB-ből két külön CD-ROM kiadvány készüljön. Az első, aktualizálást már nem igénylő, lezárt kiadvány a BNB első harminchat évének az anyagát tartalmazza 1950-től 1985-ig. Ez a kiadvány két lemezből áll. A második kiadvány 1986-tól tartalmazza az anyagot, és negyedévenként aktualizálják. Ez egy lemezen elfér még évekig. (Így az első kiadványt *megvenni*, a másodikat *előfizetni* lehet. — A ref.)

További problémát jelentett, hogy az első kiadvány két lemeze között miképp oszoljanak meg az adatok és az indexelés. Ez utóbbit illetően három lehetőség között lehetett választani:

- ▶ külön-külön indexelés a két lemez anyagából,
- ▶ közös (kumulált) index a második lemezen,
- ▶ közös index megkettőzve, tehát mindkét lemezen.

Az adatrekordok megosztására az a döntés született, hogy az első lemezre az 1950–76. évek, a másodikra az 1977–85. évek anyaga kerüljön. Az indexelés módjának megválasztásában az volt a fő szempont, hogy a felhasználók többségének még nincs kétolvasós berendezése, egyolvasós munkaállomással pedig az első változat használható a legkönnyebben. Így mindkét lemez lezárt egész, egymástól függetlenül használhatók.

A következő: *Serials at Boston Spa*

Megszületett a terv a CD-ROM program következő kiadványára is, mégpedig 1989. őszi megjelenéssel. Ez *Serials at Boston Spa* címmel a *British Library's Document Supply Centre* rendelkezésére álló időszaki kiadványok katalógusa. Mintegy 250 000 adatrekordot tartalmaz, és azt a célt szolgálja, hogy a primerdokumentum-rendelők tisztában legyenek vele, miről lehet Boston Spából másolatot rendelni és miről nem.

/BNB on CD-ROM. The British Library's first CD-ROM publication is now available. = The British Library Bibliographic Services Newsletter, 49. sz. 1989. jún. p. 1–3./

(Válas György)